

Perttu Vartiainen

Vyöhykeidean ja suomalaisen suunnittelukäytännön kohtaamisen tulkintoja

Helka Moilanen:

*Regional development zones in spatial development in Finland. Governing spatial development through new territorial frames, **Annales Universitatis Turkuensis AII 269, Turku, 2012. (126 s. ja artikkelit)***

Helka Moilasan väitöskirjatutkimuksen teema on ajankohtainen ihmismaantieteen alalla, mutta samalla se on myös tärkeä kontribuutio aluekehittämisestä ja aluesuunnittelusta käytävään yhteiskuntapoliittiseen keskusteluun. Tutkimuksen keskiössä oleva alueellisen kehittämisen vyöhykkeen idea on ollut keskeinen uudemman eurooppalaisen ja myös suomalaisen suunnittelukeskustelun jäsenrätjä jo 1990-luvulta lähtien. Helka Moilasan työ tarjoaa tähän keskusteluun tuoreen näkökulman, joka on sekä teoreettisesti jäsennelty että perustuu monipuoliseen empiiriseen tutkimusaineistoon.

Helka Moilasan työ edustaa ihmismaantieteen alalla vasta viime vuosina yleistymässä ollutta tapaa tehdä jo julkaistuista tai arviointivaiheessa olevista, vertaisarvioituista artikkeleista koostuva väitöskirja. Erityisesti artikkelit, joissa yhtenä tekijänä on ohjaaja, aiheuttivat vielä 1990-luvulla ihmismaantieteen yhteisössä herkästi hämmennystä. Monissa luonnontieteissä tämä käytäntö oli jo silloin vallitseva. Väitöskirjaa tarkastettaessa alkuperäisjulkaisuista neljä oli jo tullut julki, kaksi alan kotimaisissa sarjoissa ja kaksi hyvissä kansainvälisissä tiedejulkaisuissa. Yksi kansainväliseksi tarkoitettu julkaisu oli vielä arviointivaiheessa. Töistä kahdessa Moilanen on ainoa tekijä. Tutkimusryhmän vetäjän, professori Jussi Jauhianen, vaikutus näkyy työssä vahvasti, mutta kaikkienensa tämäkin väitöskirja todistaa ryhmätyön tekemisen puolesta modernissa maantieteellisessä tutkimuksessa.

Tällainen vaiheittainen ja ryhmässä tapahtuva työskentelytapa on sopinut ilmeisen hyvin nimenomaan työhön, jonka johtopäätösten pohjana on laaja empiirinen aineisto. Työn laajahko yhteenveto-osa on kuitenkin itsenäinen kokonaisuus, joka perustuu alkuperäisartikkeleihin ja osittain vielä muihin väitöskirja-artikkeleiden pohjana oleviin, lähinnä julkishallinnon käyttöön tehtyihin taustajulkaisuihin. Ryhmätyö on tarjonnut tekijälle myös vahvemman teoreettisen otteen. Yhteenvedossa ja erityisesti kolmessa uusimmassa alkuperäisartikkelissa teoreettinen horisontti nouseekin entistä keisemmäksi Moilasan työn suunnannäyttäjäksi.

Moilasan työssä alueellisen kehittämisen vyöhykkeitä on tutkittu erityisesti territoriaalisuuden muuttuvien merkitysten ja hallinnan näkökulmasta maaseutumaisilla alueilla. Vaikka tapaustutkimuskohteet sijaitsevat lähtökohtaisesti Suomessa, niin niitä tarkastellaan laajemmin eurooppalaisen aluekehittämisen ja aluesuunnittelun kontekstissa. Tutkimuksen yhtenä punaisena lankana onkin aluekehittämisen ja aluesuunnittelun piirissä kohta kahden vuosikymmenen aikana korostunut kehityskulku, eurooppalaistuminen. Korostettakoon, että suomalaisilla tutkijoilla ja suunnitteluasiantuntijoilla on ollut varsin keskeinen rooli tässä kehityskulussa. Siksi on luontevaa, että myös Moilasan työ on julkaistu englanniksi ja että siinä käydyt keskustelun konteksti on kansainvälinen.

Tosin tässäkin työssä kansainvälisyys rinnastuu englanninkielisyyteen, mikä jossain määrin rajaa tulkinnan analyttistä horisonttia, kun aluekehittämisen ja aluesuunnittelun eurooppalaistumisen keskeisinä ajureina ovat olleet paljolti Keski-Euroopan maat kuten Alankomaat, Saksa ja Ranska. Tuntemistani maista juuri näissä on käyty kaikkein mielenkiintoisimmat kehittämisvyöhykkeisiin ja kaupunkiverkostoihin liittyvät linjanvedot. Tämä paikallisten kielten tuntemisen välttämättömyys ei ole menettänyt merkitystään myöskään 21. vuosisadan maantieteessä. Yksittäisen väittelijän hartioille tiedeyhteisömme kielitaidon köyhtymisen ongelman ratkaisua ei voi kuitenkaan sälyttää. Teoreettisessa keskustelussa englanninkielisyys on toki mitä luonnollisin valinta, koska englannista on tullut tämän työn kannalta relevantilla jaksolla tieteen yleiskieli myös ihmismaantieteen piirissä.

Moilasan rooli tutkimusryhmän sisällä on ollut keskittyä empiirisessä analyysissa metropolialueen ulkopuolisten alueiden asemaan kehittämisvyöhykkeiden muotoutumisessa ja hallinnassa. Tulkinnan kannalta asetelma on haasteellinen, koska kansainvälinen ja teoreettinen keskustelu on käyty paljolti kontekstissa, jota luonnehtii metropolialueiden sisäinen ja välinen vyöhykkeellisyys ja verkottuminen. Myös työn teoreettisessa viitekeh-

sessä esiin nousevan ”relaationaalisen paradigman” ja empiirisen asetelman välillä on tietty epäjatkuvuus. Tässä mielessä työn lähtökohdaksi olisi sopinut pikemminkin toimijakeskeinen kaupunkiverkostoitumisen analyysi kuin nyt korostuva fyysispainotteinen kehittämisvyöhykkeen käsite.

Helka Moilasan väitöstilaisuuden vastaväittäjänä arvioin lievän kriittisesti joitain tekijän käsitarkasteluja ja tapaustutkimusten valintoja. Tutkituista vyöhykkeistä vain osaa voi pitää aidosti toiminnallisina kehittämiskokonaisuuksina, joissa tavoiteltu aluerakenteen tehostamis- ja ohjausvaikutus voisi realisoitua. Sen sijaan esimerkiksi Oulun ja Kajaanin välinen – ja oikeastaan Kuhmoon saakka ulottuva – vyöhyke on luonteeltaan lähinnä kahta maakuntaa yhdistävä hanke. Useimpien tapaustutkimusten kohteena onkin vyöhykkeitä, joiden taustalla on vain löyhä visio yhteisistä kehittämisintresseistä, ja vyöhykkeiden institutionaalinen asema on varsin heikko. Lopulta useat tutkituista vyöhykkeistä ovat jääneet projekteiksi projektien joukossa. Tavoitteena ollut monikeskuksinen aluerakenne ja maankäytön ohjaaminen vyöhykkeiden mukaisesti on jäänyt vähäiseksi, ja osa hankkeista on keskittynyt lähinnä keskuskaupunkien välisen yhteistyön visiointiin.

Tekijällä on ollut mielestäni liiankin suuria odotuksia alueellisen kehittämisen vyöhykkeiden merkityksestä kokonaisvaltaisen alueellisen kehittämisen ja suunnittelun mahdollistajana. Tämä korostuu vielä erityisesti harvaanasutuilla maaseutumaisilla perifeerisillä alueilla, jotka jäävät sivuun kaupunkien – tai pikemminkin kaupunkikeskeisten toimijoiden, kuten yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja tiedepuistojen – välisen toiminnallisen yhteistyön välittömistä vaikutuksista. Sijaintia kahden keskisuuren, toisistaan reilun sadan kilometrin päässä olevan kaupungin puolivälissä on vaikea muuttaa kilpailueduksi minkään vyöhykkeiden avulla.

Myös johtopäätösoosan kytkös alussa referoituihin uudemman yhteiskuntateoreettisesti virittyneen maantieteen keskusteluihin jää jossain määrin ohueksi. Tällä tarkoitan korkealle virittyneen teoreettisen käsitarkastelun – kuten relaationaalisen tilan ja territoriaalisuuden käsiteparin – avaimia odotuksia, jotka eivät välttämättä jäsennä kovinkaan hedelmällisesti Moilasan tulkintoja maaseutumaisen Suomen aluekehittäjien toimintaympäristöstä. Sen sijaan työn suunnitteluteoreettinen jännite kantaa varsin hyvin työn alusta loppuun saakka. Sen kautta Moilanen yhdessä tutkijakollegoidensa kanssa jäsentää varsin mielenkiintoisesti niitä haasteita, jotka suomalainen suunnittelu- ja hallintojärjestelmä asettaa visionaarisen vyöhykkeidean toteuttamiselle.

Helka Moilasan väitöskirjatyö muodostaa jännevän kokonaisuuden, jossa kukin alkuperäisjulkaisu puolustaa hyvin paikkaansa. Tosin väitöskirjan tarkastusvaiheessa vielä arvioitavana olevan viidennen julkaisun olisi voinut jättää myös erilliseksi julkaisuksi, koska sen sisältö on hyvin lähellä työn yhteenveto-osan suunnitteluteoreettisia johtopäätöksiä. Itse yhteenveto-osa on loogisesti rakennettu ja kokoaa hyvin yhteen tekijän pääsanoman ja osajulkaisuista nousevat keskeiset empiiriset tulokset. Työssään tekijä osoittaa pystyvänsä hyvin osallistumaan työnsä kannalta relevanttiin yhteiskunta- ja suunnitteluteoreettisen keskusteluun. Samoin hän osoittaa hallitsevansa keskeisiä modernin ihmismaantieteellisen tutkimuksen metodeja. Metodisesti Moilasan työtä voi luonnehtia moniaineksiseksi. Tässäkin mielessä se sopii hyvin nimenomaan opinnäytetyöksi, jossa tekijän tarkoitus on osoittaa harjautuneisuuttaan toimia alan tutkijana tulevaisuudessa mahdollisesti hyvinkin erilaisissa tehtävissä. Metodinen erityisosaaminen korostuu tapauskohtaiseen analyysiin perustuvissa osajulkaisuissa ja Q-metodologiaan perustuvassa haastatteluaineiston analyysissä.